

Soạn giả Mộc Quán - Nguyễn

HẬU TỔ NGHỆ THUẬT

BÀI, ẢNH: NGỌC ANH

Thốt Nốt xưa

Ngược dòng lịch sử, những năm cuối thế kỷ XIX, vùng đất Thốt Nốt phát triển khá sớm; tập trung tại làng Thạnh Hòa-Trung Nhứt. Ngay vòm rạch Thốt Nốt đã hình thành khu chợ buôn bán khá nhộn nhịp.

Tàu Nam Vang chạy ngang Cồn Cát,

Thuyền câu tôm bơi sát mé nga...

(Ca dao)

Thốt Nốt là một trong những bến đò, rước khách của chuyến tàu khách đường dài Cần Thơ-Nam Vang, tàu Lục tỉnh thời Pháp thuộc, cửa ngõ phía Nam của Long Xuyên, An Giang trước đây. Ngoài việc là đầu mối lớn về buôn bán lúa gạo của

khu vực; Thốt Nốt còn có nghề đóng ghe xuồng, đồ mộc gia dụng rất lâu đời. Chợ Thốt Nốt nổi tiếng với nhiều sản vật địa phương: khô, mắm, đường, rượu gạo, trái cây... Tương truyền ở đây có giống xoài ngự (xoài dâng lên cho vua dùng) rất thơm ngon. Một người lính xưa của triều đình nhà Nguyễn làm đến chức cai đội, khi rời binh nghiệp đã mang giống xoài quý về đây trồng.

Xưa đất Tân Lộc (Cồn Cát) cũng do các tướng lĩnh của Chúa Nguyễn Ánh về khai hoang, lập nghiệp theo chính sách "Ngụ binh ư nông". Hiện nay, Thốt Nốt vẫn còn hàng chục ngôi nhà cổ có giá trị kiến trúc-nghệ thuật cao.

Thốt Nốt còn là địa phương giàu truyền thống, bản sắc văn hóa với sự cộng cư, giao thoa văn hoá lâu đời của cộng đồng người Việt, Khmer, Hoa. Người Việt có các ngày Tết, lễ hội dân gian, sinh hoạt ca dao, dân ca, hò vè... Các lễ cúng đình thượng điền, hạ điền ngày nay vẫn còn duy trì ở các ngôi đình cổ kính: Đình Thạnh Hòa, Tân Lộc Đông, Thuận Hưng... Một điệu lý được nhạc sỹ Lữ Nhất Vũ và nhà thơ Lê Giang cho rằng xuất phát ở Thốt Nốt: Lý thanh trực,

Bà Nguyễn Thị Pháp (cháu nội cụ Mộc Quán) và bức họa chân dung của ông trong ngày giỗ lần thứ 40, năm 1993

được sưu tập vào năm 1986. Người Khmer giỏi về múa, hát truyền thống: Lâm-vông, Sari-cakeo, À-day đối đáp...Người Hoa có tục thờ Ông ở các miếu Ông Bốn, múa rồng, múa lân...Những năm làm ăn phát đạt họ đều mời các gánh hát Tiểu, hát Quảng về biểu diễn ở các miếu Ông Bốn.

Truyền thống văn hoá đó đã góp phần quan trọng sản sinh những nhân tài, làm rạng danh quê hương Thốt Nốt, tiêu biểu là soạn giả Mộc Quán - Nguyễn Trọng Quyền.

Cuộc đời và sự nghiệp

Trong bài thơ *Tự thuật* viết năm 1945, cụ Mộc Quán có viết:

"Nguyễn Trọng Quyền hiệu riêng Mộc Quán

Hưởng tuổi trời vào hạng cổ hy

Trụ cư Thốt Nốt Nam Kỳ

Hương quan là chức, danh ghi thầy tướng"

Chỉ mấy câu ngắn gọn nhưng bài thơ khái quát cả cuộc đời, sự nghiệp của một soạn giả tài danh.

Những năm còn trẻ, cụ Mộc Quán học chữ quốc ngữ đến hết lớp nhì tại trường làng (theo hệ thống giáo dục thời Pháp thuộc). Sau đó, tự học Hán văn và Pháp văn. Cha cụ Mộc Quán-Ông Nguyễn Văn

Trọng Quyền (1876-1953)

SÂN KHẤU CẢI LƯƠNG

Tường là người rất giỏi Hán- Nôm. Có giả thuyết cho rằng ông Nguyễn Văn Tường từng đỗ cử nhân khoa thi 1864, được cử làm quan huấn đạo (chuyên trông coi việc giáo dục) ở huyện Yên Thành, tỉnh Nghệ An.

Đến khoảng năm 28 tuổi, cụ Mộc Quán làm thư ký cho Công ty rượu nếp Phước Hiệp ở Thốt Nốt. Ông chủ công ty và nhiều công nhân là người Tiểu, nên cụ có điều kiện học tiếng, tiếp xúc văn chương, nghệ thuật Triều Châu. Năm 1903, cụ còn đi làm cai điền khoảng 200 công ruộng của một người Pháp tại làng Thuận Hưng, Thốt Nốt. Ông có uy tín, xử sự khuôn phép nên được dân cử làm hương quản làng.

Từ thời rất trẻ, cụ đã sáng tác nhiều thơ văn, gia huấn ca...nhưng bắt đầu sự nghiệp thầy tuồng từ khi ông Vương Có-chủ Công ty rượu nếp Phước Hiệp bỏ tiền ra lập gánh hát. Ông Vương Có là con trai trưởng của ông Vương Thiệu-một diễn viên của một gánh hát Tiểu, bỏ gánh về Thốt Nốt lập nghiệp và trở nên giàu có. Cha có gốc là kép hát nên ông Vương Có cũng đam mê nghệ thuật. Năm 1916, ông bỏ tiền ra lập gánh hát Tập Ích Ban, ban đầu gánh còn hát theo lối gánh hát Tiểu, chưa thu hút nhiều người xem. Đến năm 1921, gánh hát Tập Ích Ban chuyển sang hát cải lương và trở thành đại ban của các tỉnh Nam kỳ. Trong đó có vai trò rất to lớn của thầy tuồng Mộc Quán. Ngày xưa, thầy tuồng vừa là đạo diễn, vừa soạn tuồng cho gánh hát.

Ngoài gánh Tập Ích Ban, soạn giả Mộc Quán còn làm thầy tuồng cho 9 đại ban khác ở Nam bộ từ những năm 1920-1950: Huỳnh Kỳ, Phụng Hảo... Với khoảng 50 năm cầm bút, ông đã viết trên 90 tuồng cải lương, 23 thơ tuồng và 78 bài thơ lẻ đủ các thể loại. Trong đó, khá nhiều tác phẩm thơ ngụ ngôn đã được nhà in J.Viet Sài Gòn xuất bản năm 1915, 1916.

Công trạng của soạn giả Mộc Quán đối với

nghệ thuật sân khấu cải lương hết sức to lớn: Ông đã có công cùng với các nghệ sỹ thành lập gánh hát sớm nhất ở Cần Thơ từ năm 1916; cùng với nghệ sỹ Bảy Nhiều đưa bản Dạ cổ hoài lang của cụ Cao Văn Lầu lên sân khấu cải lương đầu tiên; ông đã khơi dòng sáng tác đến 4 thể loại tuồng: Tuồng Việt, tuồng Tây, tuồng Tàu, kể cả tuồng Nhật với nhiều đề tài phong phú, đa dạng.

Trong số 90 tuồng do ông viết, nhiều tuồng trở thành kinh điển cho thế hệ sau, được chọn làm giáo trình giảng dạy cho Trường Quốc gia Âm nhạc và kịch nghệ Sài Gòn. Ông là người trực tiếp đào luyện nhiều ngôi sao sân khấu: Năm Châu, Bảy Nhiều, Kim Cúc, Kim Lan, Phùng Há...

Soạn giả Nguyễn Phương trong sách *Soạn giả Mộc Quán - Nguyễn Trọng Quyền, Hậu Tổ Cải lương* đã viết: "Các nghệ sỹ cải lương hậu bối ngày nay đều tôn vinh cụ Mộc Quán - Nguyễn Trọng Quyền là một vị Hậu Tổ của cải lương".

Năm 1999, Sở Văn hoá Thông tin tỉnh Cần Thơ đã tiến hành nghiên cứu đề tài khoa học cấp tỉnh: *Cuộc đời và sự nghiệp soạn giả Mộc Quán - Nguyễn Trọng Quyền*; sau đó xuất bản thành sách vào năm 2001. Cũng trong năm này, cuộc thi cải lương "Giải Mộc Quán - Nguyễn Trọng Quyền" lần thứ I được Sở Văn hoá Thông tin và Đài Phát thanh Truyền hình tỉnh Cần Thơ phối hợp tổ chức thu hút hàng trăm thí sinh từ các tỉnh trong khu vực tham gia. Sau đó, giải được đều đặn tổ chức đến lần thứ IV/2008.

Đầu năm 2018, Khu tưởng niệm soạn giả Mộc Quán - Nguyễn Trọng Quyền rộng trên 1,2 Ha, tọa lạc tại phường Trung Kiên, quận Thốt Nốt sẽ được khánh thành đưa vào hoạt động. Trong thời gian tới hy vọng nơi đây sẽ có nhiều hoạt động sôi nổi, thiết thực nhằm tưởng nhớ, tôn vinh và phát huy sự nghiệp to lớn của bậc hậu tổ nghệ thuật sân khấu cải lương.●